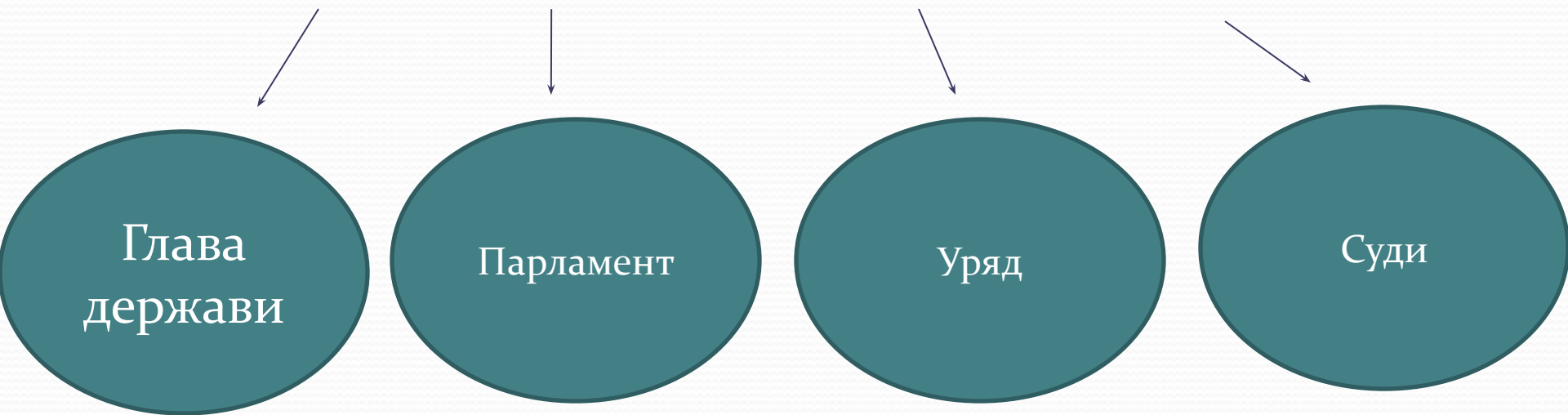

A wooden gavel with a brass band is positioned diagonally across the frame. The head of the gavel is on the left, resting on a wooden block. The handle extends towards the bottom right. The background is a blurred image of a globe showing blue oceans and green continents. The text is overlaid in the center in a bold, red, sans-serif font.

Відповідальність глав держав

Політична відповідальність - це відповідальність за здійснення публічної влади, основною формою якої є влада держави.

Вищими органами державної влади є

Конституційний статус глави держави - монарха чи президента - визначається трьома основними принципами, що суттєво відрізняють його від статусу інших органів держави та їх посадових осіб, а саме:

незмінюваності

нейтральності

невідповідальності

полягає в неможливості усунення глави держави з поста юридичним, законним шляхом. . Незмінюваність монарха є абсолютною - він перебуває на престолі довічно і може залишити його лише за власним бажанням або за станом здоров'я. Незмінюваність президента, який обирається на певний

означає, що він повинен бути політично нейтральною постаттю, стояти поза політичною боротьбою, виступати арбітром, посередником у конфліктах між різними політичними силами та органами державної влади.

полягає в тому, що він, як незмінювана і політично нейтральна посадова особа, не несе юридичної відповідальності за свої дії, здійснювану політику.

У багатьох випадках будь-яка спроба притягнути монарха до відповідальності виявляється юридично неспроможною, оскільки:

Немає й не може бути прийнятої юридичної форми, у якій можна було б законно притягнути монарха до відповідальності

У монархіях органи правосуддя не наділені правом розглядати таку категорію справ

Притягнути монарха до відповідальності можна було б лише на підставі акту, виданого після здійснення інкримінованих йому дій

Монарх не може звернутися за помилуванням, адже саме йому належить право помилування

Суверен не може здійснювати самосуд

Усунути від посади монарха неможливо, оскільки він править за власним правом та юридично є невідповідальним за свої вчинки. :

„Особа Короля недоторканна; його міністри відповідальні" (ст. 88 Конституції Бельгії 1994 р.);

„Король не несе відповідальності за свої дії; його особа недоторканна" (§ 13 Конституції Данії 1953 р.);

„Особа Короля недоторканна, і він не підлягає відповідальності" (ч. 3 ст. 56 Конституції Іспанії 1978 р.);

„Король не може бути притягнений до відповідальності за свої дії" (§ 7 гл. 5 Акта „Форма правління" Швеції 1974 р.)

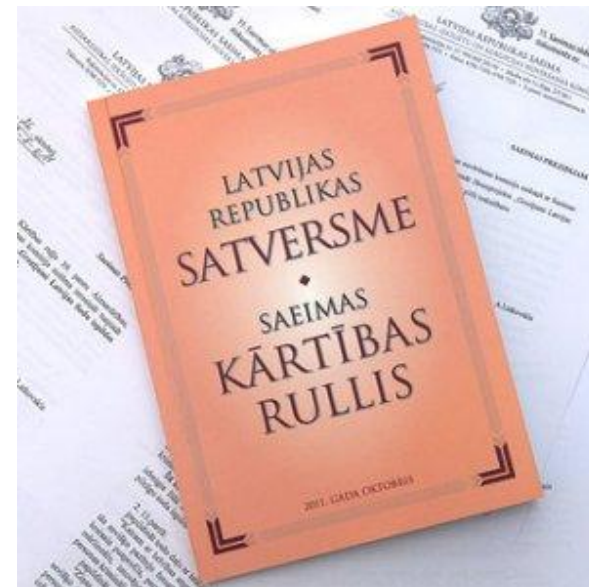
Конституції багатьох держав містять аналогічні застереження і стосовно президента, наприклад:

„Президент не повинен нести відповідальності перед будь-якою палатою Парламенту або будь-яким судом за здійснення чи виконання повноважень і функцій, які відповідають його посаді, або за будь-яку дію, яку він вчинив або мав намір вчинити для здійснення чи виконання таких повноважень і функцій" (§ 8.1° ст. 12 Конституції Ірландії 1937 р.); „Президент Республіки за свою діяльність політичної відповідальності не несе" (п. 53 р. III Конституції Латвії 1922 р.); „Президент Республіки не несе відповідальність за здійснення своєї функції" (ч. 3 ст. 54 Конституції Чехії 1992 р.).

Однак, на відміну від монарха, в більшості країн президент за певних підстав може бути притягнений до політичної відповідальності у формі усунення з поста в порядку імпічменту або за результатами референдуму і в разі скоєння злочину нести також кримінальну відповідальність.

ЧЕХИЯ РЕСПУБЛИКАСИ
КОНСТИТУЦИЯСИ

ÚSTAVA
ČESKÉ REPUBLIKY

Політична відповідальність президента може мати не тільки правовий, а й моральний характер. **Моральна відповідальність** президента реалізується, наприклад, на **президентських виборах**.

Конституції більшості держав передбачають, що одна й та сама особа не може бути президентом більше двох термінів підряд. У деяких країнах одна й та сама особа може переобиратись на пост президента і без обмежень. **На виборах політична відповідальність президента перед виборцями реалізується через їх відмову в обранні його на наступний строк.** У такому випадку йдеться не про правовий механізм притягнення президента до відповідальності, а про моральний осуд виборцями його політики. Така відповідальність унеможливується, якщо особа на пост президента переобиратись не може (не має права).

Процедура, що передбачається конституціями, притягнення президента до відповідальності, часто позначається терміном **“Імпічмент”**, який набуває все більш універсального характеру, неоднакового в різних країнах.

В США, країнах Латинської Америки парламент, як правило, вирішує не тільки питання про притягнення до відповідальності, але й про його вину. В таких державах з двопалатними парламентами, як США, Бразилія звичайно нижня палата володіє правом абсолютною або кваліфікованою більшістю голосів предявити президенту відповідне звинувачення і призначити спеціальний комітет із розслідування, в обов'язки якого входять аналіз звинувачення і предствлення палаті відповідного докладу. Якщо остання підтверджує вказане звинувачення, то справа передається у Верхню палату, виступаючи, таким чином, в ролі своерідної судової інстанції і приймаючи відповідний вердикт кваліфікованою більшістю голосів.

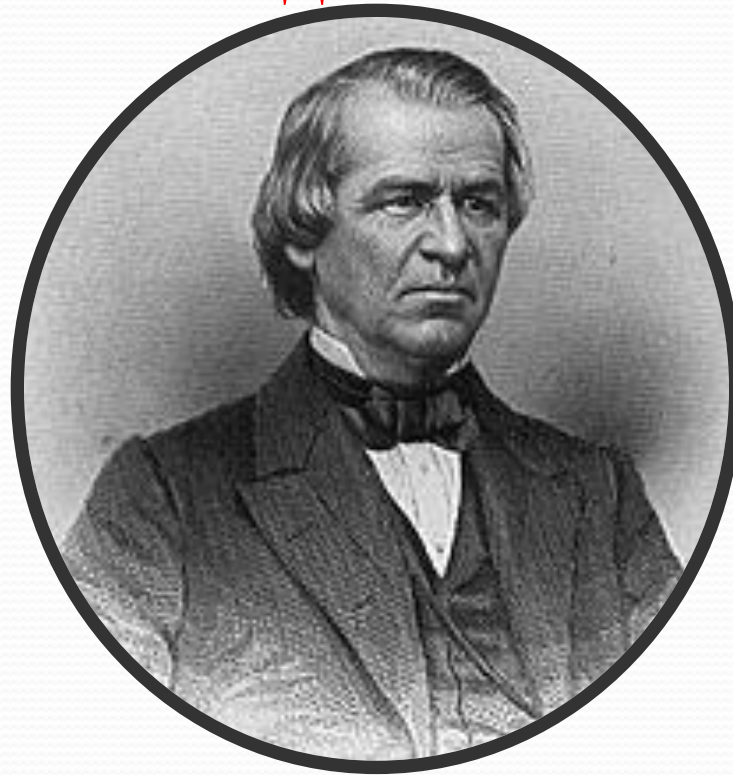
У разі визнання президента винним, глава держави відсторонюється від посади, внаслідок чого він може бути переданий суду загальної юрисдикції.

В історії США процедура імпічменту застосовувалась щодо таких президентів:

1868 року стосовно Е. Джонсона

(справа про незаконну відставку військового міністра)

1998 - 1999 роках стосовно У. Клінтона

(справа про лжесвідчення і перешкоду правосуддю у зв'язку з історією М. Левінські). В обох випадках справа була порушена Палатою Представників, але в Сенаті не отримала необхідні для осуду дві третини голосів.

1974 року справу про Уотергейт було порушено проти **Р. Ніксона**, однак вона не розглядалась у Сенаті через добровільну відставку президента

Імпічмент - це конституційно встановлений порядок притягнення парламентом до відповідальності вищих посадових осіб держави (президента, міністрів, суддів вищих судів тощо) за порушення ними законів . У багатьох країнах застосування процедури імпічменту передбачається лише стосовно президента.

Піддані процедурі імпічменту

Білл Клінтон, президент США — визнаний винним Палатою представників 19 грудня 1998 р. але виправданий Сенатом США.

Борис Єльцин, президент Росії — з'їздові народних депутатів не вистачило 72 голосів для усунення з посади 26 березня, 1993 р.

Річард Ніксон, президент США — пішов у відставку до завершення процедури імпічменту 9 серпня, 1974 р.

Ендрю Джонсон, президент США — визнаний винним Палатою Представників у 1868 р. але виправданий Сенатом США всього одним голосом проти.

Траян Бесеску, президент Румунії — був усунутий з посади 6 липня 2012 року в результаті відповідної постанови Сенату Румунії та призначення референдуму на 29 липня 2012 року, але від імпічменту його врятувало те, що 21 серпня 2012 року результат референдуму був визнаний Конституційним судом Румунії недійсним внаслідок низької явки виборців.

Усунені з посади

Роландас Паксас, президент Литви, усунутий з посади 6 квітня, 2005 р.

Рауль Кубас Грау, президент Парагваю, усунутий з посади у 1999 р.

Абольхассан Банісадр, президент Ірану, усунутий з посади 21 червня, 1981 р. рішенням Меджлісу.

Фернандо Коллор де Мейо, президент Бразилії, усунутий з посади у 1992 р.

Карлос Андрес Перес, президент Венесуели, усунутий з посади у 1993 р.

Фернандо Коллор де Мейо,

президент Бразилії,
усунутий з посади
у 1992 р.

У травні 1991 року брат президента, Педру Коллор, звинуватив його в тому, що під час проведення реформ уряд надавав перевагу певним групам. Конгрес і федеральна поліція почали розслідування. За кілька місяців президент виступив на центральному телебаченні з закликом до населення вийти на вулиці на знак протесту проти «сил, що намагаються організувати переворот». 11 серпня 1992 року відбулась крупна студентська акція проти Коллора.

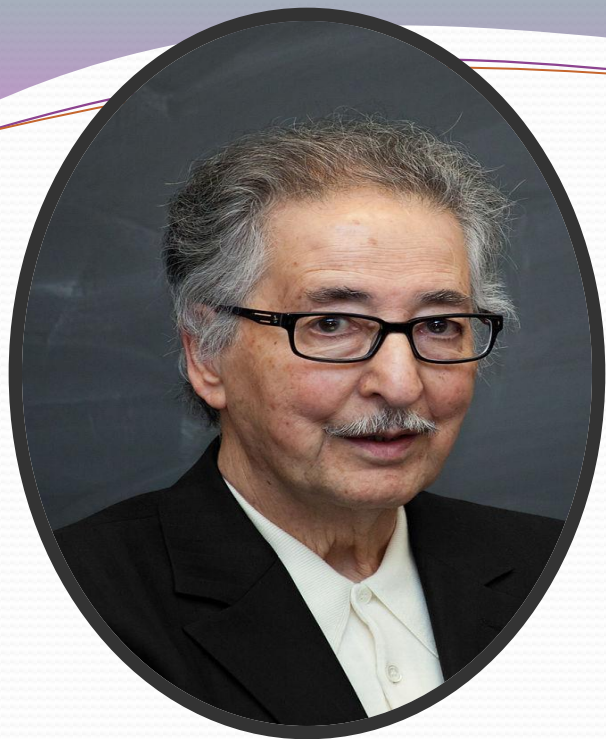
26 серпня 1992 року було опубліковано доповідь конгресу, яка підтвердила звинувачення. 29 вересня нижня палата конгресу почала процедуру імпічменту. Під час голосування 441 голосами за й 38 проти Фернанду Коллор ді Меллу був позбавлений свого посту. 29 грудня 1992 року, безпосередньо перед голосуванням в Сенаті, він подав у відставку. Тим не менше, голосування було проведено, Коллор втратив свій пост і право упродовж восьми років займатись політикою. Пост президента посів віце-президент Ітамар Франку.

1994 року Верховний трибунал зняв з Коллора звинувачення в корупції, посилаючись на технічну помилку в рішенні, але залишив чинною заборону на заняття політичною діяльністю.

Рауль Кубас Грау,
президент Парагваю,
усунутий з посади
у 1999 р.

У травні 1998 року Рауль Кубас Грау був обраний президентом. У 1999 році Кубас був знятий з посади за його передбачувану участь у вбивстві віце-президента Луїса Марія арганія. Віце-президент піддав критиці Кубаса через те, що він відмовив посадити в тюрму свого наставника, генерала Ліно Ов'єдо, який був звинувачений в управлінні переворотом від 1996 року проти Васмоси.

Абольхассан Банісадр,
президент Ірану, усунутий з
посади 21 червня, 1981 р.
рішенням Меджлісу.

21 червня 1981 Меджліс виніс Банісадру імпічмент з формулювання «за діяльність, що направлена проти ісламського духовенства». В ніч з 21 на 22 червня підрозділи КСІР блокували будинок і резиденцію Банісадра, а також взяли під арешт головних редакторів найбільших газет. Зранку 22 червня Хомейні підписав указ про звільнення Банісадра від обов'язків президента Ірану. За деякими даними, Аятолла віддав наказ ліквідувати Банісадра, проте схопити його не вдалося. Кілька тижнів йому вдавалося переховуватися, а 10 липня він втік з Ірану, угнавши літак ВПС. Спочатку він перелетів до Туреччини, а звідти — до Франції, де і живе по цей день (на червень 2013 року). Банісадр займається суспільною діяльністю, а також пише статті про Іран.

Роландас Паксас,
президент Литви,
усунутий з посади 6
квітня, 2005 р.

30 квітня 2004 року — прокуратура пред'явила Роландасу Паксасу обвинувачення в розголошенні державної таємниці, що виразилося у попередженні Юрія Борисова про стеження з боку спецслужб. 19 травня справу було передано до Вільнюського окружного суду, який почав розглядати його 15 липня. 25 жовтня Вільнюський окружний суд не знайшов в діях Роландаса Паксаса складу злочину і повністю його виправдав.

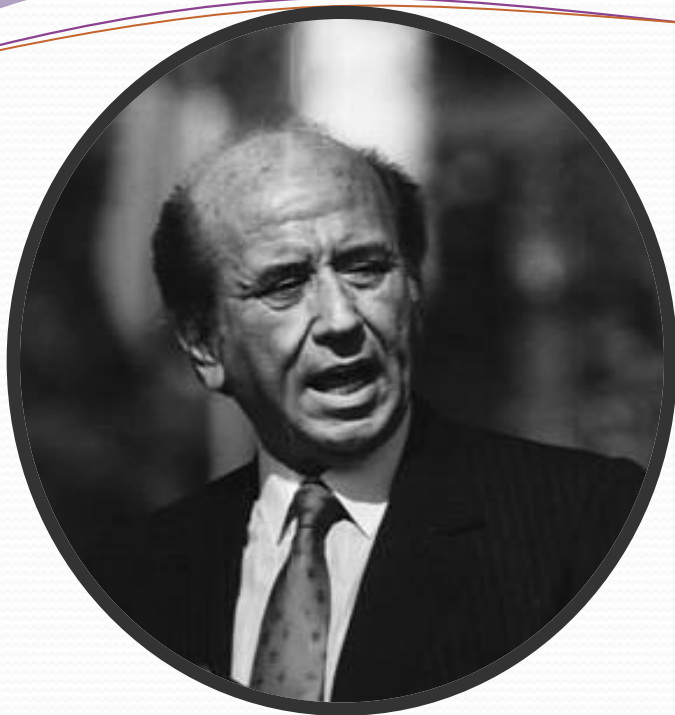
25 травня 2004 року — Конституційний суд заборонив Паксасу брати участь у нових президентських виборах, що відбулися 13 червня. Конституційний суд роз'яснив, що зміщена імпічментом за порушення присяги особа довічно не може обиратися президентом, членом Сейму, призначатися прем'єр-міністром або членом уряду, а також займати інші державні посади, де для вступу на посаду необхідно принесення присяги.

1 березня 2005 апеляційний суд Литви визнав Паксаса винним у розголошенні державної таємниці.

13 грудня 2005 розширена колегія Верховного суду Литви ухвалила виправдувальний вердикт у справі Роландаса Паксаса, визнавши його повністю невинним.

У 2011 році Європейський суд з прав людини визнав пожиттєву заборону Паксасу на обрання в парламент протиправною, але питання про правомірність заборони на висунення в президенти визнав такими, що перебувають поза своєю компетенцією.

**Карлос Андрес
Перес,**
президент Венесуели,
усунутий з посади
у 1993 р.

У 1989 році розпочалося друге правління Переса. На цей раз він проводив ліберальну економічну політику, що викликала невдоволення бідняків. Вже на наступний рік відбулося **Каракасо** — масові акції протесту в столиці, жорстоко придушені Пересом. У 1992 відбулося два заколоти, один з яких очолив Уго Чавес. У 1993 президент був підданий імпічменту за звинуваченням у корупції і емігрував до США.

Види правопорушень за які наступає відповідальність у формі імпічменту

Державна зрада

- Казахстан
- Франція
- Чехія

“Інші тяжкі злочини”

- Білорусь
- Росія

Навмисне порушення президента Конституції:

- Австрія
- Італія
- Угорщина
- Словаччина

За такими конституційними формулюваннями приховується велика різниця в обсязі юридичної відповідальності глав держав та ефективності самого інституту імпічменту. В **Казахстані, Франції і Чехії** притягти президента до відповідальності практично неможливо, оскільки мало ймовірно, щоб обрана (народом чи парламентом) главою держави авторитетна особистість опустилася до переходу на бік ворога в умовах воєнного стану чи в період збройного конфлікту, шпигунської діяльності, надання іноземній державі допомоги в проведенні підривної діяльності проти власної держави тощо, що складає ознаки державної зради як кримінального злочину. Так само практично неможливо притягти президента до відповідальності за „інший тяжкий злочин”. Не тільки через мало ймовірність скоєння президентом такого злочину, а й через практичну неможливість його доведення стосовно наділеного юридичною недоторканністю і широкими повноваженнями в усіх сферах державної діяльності чинного глави держави.

Конституції деяких держав передбачають можливість притягнення президента до відповідальності у формі дострокового припинення повноважень без будь-яких правопорушень з його боку за результатами загальнонаціонального референдуму.

. Така відповідальність є політичною (пов'язана зі здійсненням державної влади), правовою (передбачена конституцією, однак не є юридичною відповідальністю у звичайному її розумінні, оскільки настає без вчинення правопорушення).

- Австрія
- Ісландія
- Словаччина

Усунення президента

Референдум

Розпуск парламенту
(ініціатива усунення
президента)

, у випадку вчинення тяжких діянь, якими порушуються положення Конституції, президент Румунії може бути усунений з посади Палатою Депутатів і Сенатом на спільному засіданні більшістю голосів депутатів і сенаторів після консультації з Конституційним Судом. Пропозицію про усунення з посади можуть висувати не менше однієї третини від числа депутатів і сенаторів. Якщо пропозиція про усунення з посади схвалюється, то не пізніше, ніж через 30 днів, призначається референдум для усунення президента (ст. 95 Конституції Румунії 1991 р.). Конституція не передбачає розпуску парламенту у випадку підтримання виборцями президента на референдумі. Референдум з такими результатами стосовно Президента Румунії Т. Бесеску відбувся 2007 року - без будь-яких негативних наслідків для парламенту.